

B. Kaczyńska

Miasto stołeczne Warszawa (1954-1956)

Ochrona Zabytków 10/1 (36), 55-62

1957

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MIASTO STOŁECZNE WARSZAWA (1954—1956) *

Konserwacja zespołów urbanistycznych i budownictwa mieszkalnego

W 1954 r. rozpoczęto zabudowę tzw. „Latawca” — tj. części „Osi Stanisławowskiej” między pl. Zhawiciela a pl. Na Rozdrożu. Wprawdzie zamierzano zachować osiemnastowieczną kompozycję urbanistyczną, jednak dość przypadkowe usytuowanie bloków mieszkalnych zamiast podkreślić — zatarło czytelność układu „Latawca”. Projektowane zamknięcie „Osi Stanisławowskiej” monumentalnym gmachem Teatru Wojska Polskiego przyniosło Warszawie największą stratę od chwili zakończenia działań wojennych. Bez wiedzy konserwatora błyskawicznie rozebrano Zamek Ujazdowski, aby na jego miejscu wzniesić budynek teatru.

Tradycje Ujazdowa, sięgające XII w., są znacznie starsze od początków Zamku Królewskiego. Ujazdów był kolejno siedzibą ks. Mazowieckich, Bony, Wazów, Lubomirskich i St. Augusta. Wielokrotne przebudowy dokonywane przez licznych artystów, m. in. Trevana, Tylmana, Merliniego, Schroegera, Zawadzkiego stworzyły bryłę monumentalną, charakterystyczną dla polskiej architektury zamkowej (ryc. 62).

Zachowany w dość dobrym stanie uzyskał z chwilą zburzenia Zamku Królewskiego tym większą wartość.

Obecnie zaniechano budowy teatru. Zamek jednak już nie istnieje.

W tym samym roku decyzją ministra skreślono z rejestru zabytków i rozebrano kościół i klasztor Kanoniczek na ul. Senatorskiej 18. Wzniesiony w 1722 r. jako kaplica i klasztor jezuitów, oddany kanoniczkom w 1815 r., przebudowany został w 1817 r. przez Aignera. Budynek ten silnie zniszczony w 1914 r. zabezpieczono staraniem AZ BOS i UK w latach 1945—48.

Decyzja rozbiórki zapadła przed ogłoszeniem wyników konkursu SARP na rozwiązanie urbanistyczne pl. Teatralnego i Bankowego. Konkurs ten przyniósł dość ogólne rozwiązanie obu placów, pozostawiając jednak prawie niezmienny układ zabytkowy. Na pl. Teatralnym zrezygnowano z rekonstrukcji północnej pierzei, otwierając dość ryzykownie daleką perspektywę na Teatr z trasy W—Z. Prześwit ten, ograniczony z jednej strony pałacem Blanka, wymagał zamknięcia od strony ul. Bielańskiej bryłą zblizną w ogólnych proporcjach do skali pałacyku. Przewidywano rekonstrukcję budynku aignerowskiego wzgl. zaprojektowa-

* Por. Sprawozdanie za okres wcześniejszy „Ochr. Zabyt.” 1953, nr 2, 3, str. 137.



Ryc. 59. Warszawa — pl. Teatrny. Widok od strony Teatru Wielkiego. Stan sprzed 1939 r.
Ryc. 60. Rynek Nowego Miasta — fragment pierzei południowej (1956).

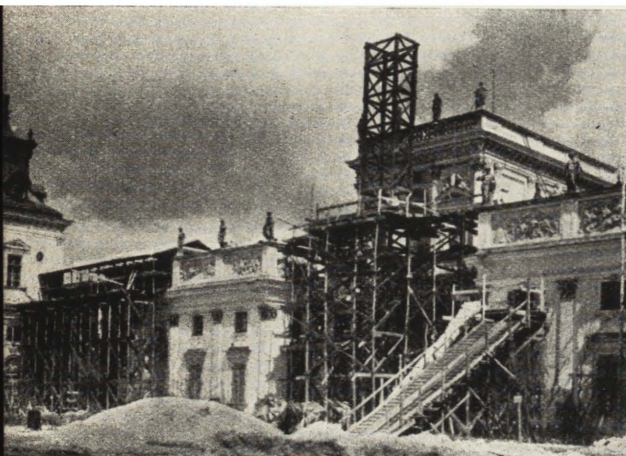


Ryc. 61. Ul. Świętojańska — widok od Zapiecka (1956)





Ryc. 62. Zamek Ujazdowski — widok od ul. Czerniakowskiej (1946)



nie nowego, zblizonego w skali. Istniejące budynki zabytkowe Biblioteki Żalskich i Kamienicy na Golubskim zostały przez projektantów włączone do ogólnej koncepcji zabudowy (ryc. 59).

Rozwiązanie pl. Bankowego nawiązuje do dawnego układu. Projektuje się na wysokości al. Świerczewskiego mocną bryłę budynku wielopiętrowego, stwarzającego reminiscencję istniejącego w XIX w. zamknięcia placu na linii tej ulicy. Przywróci to właściwą skalę pl. Bankowego, zagubioną przez nadmierne wydłużenie go do pałacu Mostowskich.

Problem wprowadzenia komunikacji wielopiętrowej nie został jeszcze ostatecznie rozstrzygnięty. Wydaje się, że takie rozwiązanie nie wpłynie ujemnie na zabytkowy charakter placu, który stał się obecnie częścią ważnej arterii komunikacyjnej północ—południe.

W omawianym okresie prace przy odbudowie Traktu Starej Warszawy przesunęły się na Nowe Miasto. Zabudowa tej dzielnicy nawiązuje do dawnej zabudowy jedynie w zachowaniu dawnego układu ulic. Architekturę potraktowano swobodnie — budynki podwyższono o 1 piętro, wąskie fasady kamieniczek łączono w większe jednolite elewacje. Na Rynku wprowadzono podcienia. Rozwiązanie przestrzenne Rynku przez skasowanie zabudowań dawnego ratusza zmieniło skalę całości stwarzając zbyt obszerne wnętrza.

W 1956 r. oddane zostały do użytku wykonane przez DBOR Wschód budynki przy Rynku Nowego Miasta (ryc. 60) i ulicach Freta, Koźlej, Nowomiejskiej, Krzywym Kole, Mostowej, Kościelnej, Świętojańskiej (ryc. 61), Przyryнку, oraz na stronie parzystej Szerokiego i Wąskiego Dunaju.

Dekoracja malarska Nowego Miasta jest nadal ośrodkiem żywych dyskusji. Konserwator protestował przeciwko wprowadzeniu polichromii zacierających skalę i proporcje budynków i wykazujących zupełną odrębność stylową. Projekt malowideł Nowomiejskich uzyskał jednak aprobatę władz naczelných.

Konkurs na Zamek, rozwiązanie zabudowy pl. Zamkowego, Podwala i Powiśla zapoczątkował okres prac przygotowawczych, na podstawie których w roku przyszłym rozpocznie się odbudowa tych ostatnich fragmentów Traktu Starej Warszawy.

Rekonstrukcja Zamku Królewskiego przez pracownię prof. J. Bogusławskiego przewidziana jest w latach późniejszych.



Ryc. 63 i 64. Pałac w Wilanowie — widok fasady i sypialnia króla podczas prac konserwatorskich (1956).



Ryc. 65 i 66. Warszawa — katedra św. Jana. Widok prezbiterium z nawy głównej. Stan z 1945 i 1956 r.

Władze miejskie utrzymują nadal zamiar utworzenia na odcinku Powiśla nowo i staro miejskiego ciągu zieleni. Przeznaczono na razie do odbudowy nieparzystą stronę ul. Brzozowej. Poza nielicznymi spichrzami i hudyńkiem Prochowni tereny Powiśla nie otrzymają innej zabudowy.

Przy projekcie odbudowy kamieniczek na Kanonii przyjęto zasadę wiernej rekonstrukcji elewacji. Wnętrza ze względu na zwiększenie powierzchni mieszkalnej prawdopodobnie zostaną połączone w większe zespoły (likwidacja zbędnych klatek schodowych).

Projekt odbudowy pln. pierzei pl. Zamkowego nie wprowadza nowych elementów do dawnej zabudowy. Jedynie narożnik pl. Zamkowy—Podwale zostanie opracowany odmiennie. Tworzyć on będzie zamknięcie ciągu murów obronnych. W skali nawiązuje on do architektury XVIII w., prześwity w partii dolnej uwidocznią wątek murów wtopionych w hudynek. Podwójna linia murów obronnych na odcinku hrama Poboczna—Pl. Zamkowy tworzyć będzie zamknięcie Starego Miasta od strony Podwala. Zachwane mury po zabiegach konserwatorskich otrzymają oprawę zieleni. Lekkie obniżenie gruntu ukazujące dolne partie murów stworzy reminiscencję fosy.

Z całością dzielnicy zabytkowej wiąże się powstałe w b. roku zagadnienie reklam neonowych.

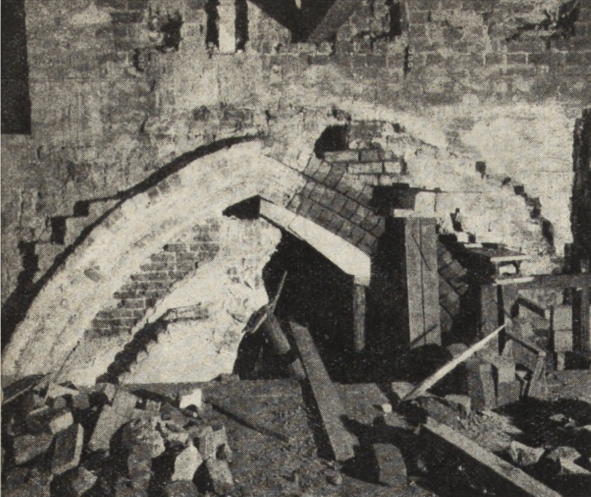
Władze miejskie dążą do wprowadzenia neonów przede wszystkim na Starym Mieście i Krakowskim Przedmieściu. Urząd Konserwatorski obawiając się zagubienia detali architektury zabytkowej przez silne światło i widoczne w dzień konstrukcje zezwala jedynie na stosowanie reklam neonowych za szybą wystawową.

Konserwacja budownictwa reprezentacyjnego

Zakończono odbudowę pałacu Branickich na Podwalu i pałacu Młodziejowskich na Miodowej. Finansowało te prace Min. Szkolnictwa Wyższego, użytkownik obu budynków.

Pałac Ostrogskich na Tamce, siedziba Tow. Im. F. Chopina, został oddany do użytku chociaż stale przeprowadza się tam szereg prac oraz wykańcza schody zewnętrzne i taras.

Od rozbiórki uratowano pałacyk Jacoobsónów ul. Leszno 25, zachowany w dość dobrym stanie. Posiada on jedyną w Warszawie autentyczną dekorację wnętrz z końca XVIII w. Pałacyk ten został włączony w nowoczesną zabudowę Alei Świerczewskiego wielkimi blokami mieszkalnymi.



Ryc. 67. Warszawa — Kościół N.M. Panny na Nowym Mieście. Uzupełniony łuk gotycki w ścianie międzynawowej (1956).

Pałac w Królikarni otrzymał kopułę i stolarkę zewnętrzną. Prace finansowane przez U.K. (wykonała Spółdzielnia Syrena) zostały przerwane z powodu braku użytkownika. W pałacu mieszczą się czasowo pracownie rzeźbiarskie członków ZPAP.

PKZ przystąpiły do odbudowy na własne pomieszczenie zachodniego skrzydła pałacu

Ryc. 68. Kościół N. M. Panny — zbrojenie słupa żelbetowego wewnątrz filaru nawy półu. (1956).



Blanka. W bieżącym roku zakończone zostanie krycie dachu.

Trwają prace przy elewacjach i we wnętrzach korpusu głównego pałacu Raczyńskich, w siedzibie ASP¹. Pracami objęto również dziedziniec i ogrodzenie. Podobne prace przeprowadza się również w pałacu Krasińskich.

Uchwała Rady Państwa o odbudowie pałacu na Wodzie w Łazienkach², pałacu w Wilanowie i pałacu Krasińskich zapoczątkowała w 1954 nowy etap prac przy odbudowie i konserwacji tych obiektów.

Część sal parterowych pałacu Łazienkowskiego otrzymała dekorację sztukatorsko-rzeźbiarską. W przyszłym roku projektuje się rozpoczęcie prac w pomieszczeniach I piętra. Zachowane kafle „Delfty” stanowiące okładzinę ścian w sali Bachusa i w Łazience są obecnie oczyszczane i sklepane. Zostaną one użyte do wyłożenia ścian Łazienki. Przeprowadza się również szczegółową inwentaryzację zachowanych fragmentów dekoracji i wyposażenia wewnątrz przechowywanych w lapidarium w pawilonie zachodnim (ryc. 62).

Prace wykończeniowe w Teatrze Stanisławowskim w Starej Pomarańczarni w Łazienkach trwają nadal. Na widowni prowadzi się prace stolarskie i malarskie. Decyzja w sprawie sposobu likwidacji stałego luzszczenia się farby klejowej na pilastrach zostanie powzięta w najbliższym czasie. Montuje się nowoczesne urządzenia sceniczne. Zachowana aparatura sceniczna z końca XVIII w. pozostanie na miejscu, nie będzie jednak przeznaczona do użytku. Część oranżerii przerobiono na foyer na I piętrze, utrzymując nowopowstałe pomieszczenie w jednolitym stylu charakterze z całością teatru. Prace finansuje Urząd Rady Ministrów.

Prace w pałacu Wilanowskim przyniosły szereg niespodzianek. Poza odkryciem siedemnastowiecznych malowideł dokonano badań dolnych partii murów korpusu głównego i skrzydeł pałacu. Pozwoliło to na ustalenie zakresu i chronologii rozbudowy pałacu od czasów dworu Milanowskich do XIX w. Uzyskane dane zmieniały dotychczasowe poglądy na kształtowanie się bryły pałacu. W trakcie prac okazało się, że stan zachowania pałacu jest znacznie gorszy, niż zdołano to ustalić uprzednio. Odkrycie malowideł, uniemożliwiające umieszczenie klatki schodowej w dotychczasowym miejscu, i katastrofalny stan murów i stropów spowodowały konieczność wprowadzenia zmian do projektu i planu prac.

¹ Prace wykonywane w pałacach warszawskich przez Pracownię Konserwacji Zabytków, dział wykonawstwa zostały omówione w artykule W. Terleckiego. Rok pracy robót budowlano-konserwatorskich Pracowni Konserwacji Zabytków. „Ochrona Zabytków”, 1956, nr 3, str. 151.

² Patrz J. Dąbrowski, Pałac na Wodzie w Łazienkach. „Ochrona Zabytków” 1956, nr 3, str. 158.

Tkaniny stanowiące obicia części sal parteryowych poddano zabiegom konserwatorskim; na miejscu dokonano również konserwacji malowideł na plafonie galerii otwartej. Do pracowni PKZ przewieziono plafon z Jutrzenką, panneaux z gabinetu króla i królowej, tonda z plafonu biblioteki króla, plafony z sypialni króla i królowej, a także dwa zespoły cennej grafiki japońskiej (XVIII w.) z pierwszego piętra prawego skrzydła.

Postępują naprzód prace przy budowie nowoprojektowanej części Teatru Wielkiego od strony pl. Saskiego. W partii środkowej fasady od pl. Teatralnego postanowiono zastosować licówkę z piaskowca. Również w kamieniu przekuwa się fryz Malińskiego z portyku i tympanon.

Odbudowano na szkołę podstawową dawny pałac Sapiehów z XVIII w., przebudowany na koszary przy ul. Zakroczymskiej 6.

Konserwacja architektury sakralnej

W katedrze św. Jana zakończono budowę szczytu nowoprojektowanego (przez J. Zachwatowicza). We wnętrzu ułożono posadzkę marmurową, osadzono nową kratę w wejściu z kruchty, instaluje się organy. Poliptyk Śląski z końca XV w. (z Muzeum Narodowego w Warszawie) ustawiony w prezbiterium podniósł walory wnętrza (ryc. 65 i 66).

Zakończono odbudowę fasady kościoła Jezuitów. Prace we wnętrzu trwają. Zamierza się rekonstruować wieżę.

Wnętrze kościoła św. Jacka na ul. Freta otrzymało dekorację sklepień. Zachowane fragmenty dekoracji żeber sklepiennych pozwoliły na wierne odtworzenie siedemnastowiecznego wyglądu sklepienia. W prezbiterium usunięto dziewiętnastowieczne gipsowe stopki. Zewnętrzne prace tynkarskie zakończono. Odsłonięto całą fasadę kościoła, usuwając późniejszą dobudówkę. Uzupełniono rzeźbę w kamieniu św. Dominika ze zwieńczenia. W bieżącym roku przystąpiono do konserwacji zewnętrznej okładziny piaskowcowej kaplicy Kotowskich wzniesionej przez Tylmana z Gamen.

Odnowienie fasad i remont dekoracji rzeźbiarskiej w narzucie i w kamieniu przeprowadzono w kościołach: Garnizonowym na ul. Długiej, Wizytek, Karmelitów, Sakramentek oraz Kamedulów na Bielanach (ryc. 69—71).

Omawiane prace wykonane zostały z kredytów Naczelnej Rady Odbudowy Warszawy oraz użytkowników.

W kościele NMP. na Nowym Mieście trwają prace nad zabezpieczeniem konstrukcji budynku. Domurowano usunięte w XIX w. skarpy na fasadzie, zakłada się konstrukcję żelbetową we wnętrzu filarów gotyckich i wo-

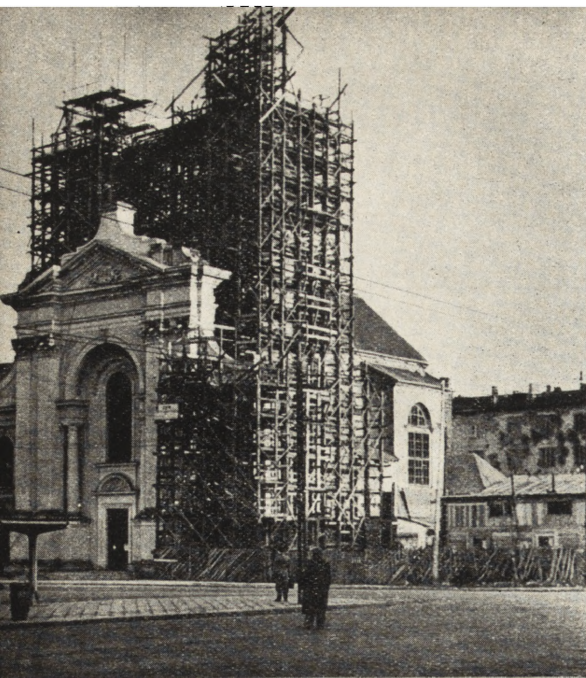


Ryc. 69. Warszawa — Kościół Wizytek. Gzyms II kondygnacji fasady po konserwacji (1956).

kół ich fundamentów. Cały kościół ujęty został w ramownicę żelbetową. Równoległe prowadzone badania wiatru gotyckiego pozwoliły na rekonstrukcję łuków i filarów międzyna-

Ryc. 70. Kościół Wizytek — scena Nawiedzenia (fragment) w niszy na zwieńczeniu fasady. Stan po konserwacji.





Ryc. 71. Warszawa — Kościół Garnizonowy w czasie prac konserwatorskich (1956).

wych. Prace te prowadzone systemem gospodarczym finansowane są częściowo przez U.K. od 1955 r. (ryc. 67 i 68).

Rozpoczęto prace przy budynku Katakumb na cmentarzu Powązkowskim. Zmurszałą część murów trzeba było wymienić, przemurować sklepienia, pokryć nowym dachem. Rozbite tablice skleja się ze starannie odszukanymi fragmentami. Prace prowadzone są systemem gospodarczym przez Zarząd Cmentarza.

Konserwacja budownictwa drewnianego

Na zlecenie U.K. Pracownicy Konserwacji Zabytków dokonały pomiarów drewnianych dworków z przełomu XVIII/XIX w. w Tarchominie i Wyczółkach.

Ryc. 72. Warszawa — pałac Łazienkowski. Łazienka — rekonstruowana dekoracja plafonu z widocznym autentycznym fragmentem (1956).



Konserwacja założenia ogrodowych

W 1956 r. rozpoczęto realizację parku miejskiego na skarpie mokotowskiej. Ogród przy pałacu Szustra został włączony do terenów parkowych. Swobodny układ zieleni i ścieżek parku harmonizuje z romantycznym charakterem dolnej partii ogrodu pałacowego. W części górnej założenie nawiązuje do osiemnastowiecznej kompozycji ogrodu użytkowego.

W 1954 r. rozebrano budynek ogrodowy w dolnej części ogrodu. Pałacyk i domek Maurycyński przewidziane są do odbudowy z chwilą znalezienia użytkownika. Los pozostałych silnie zniszczonych zabudowań ogrodowych przy pałacu Szustra nie został jeszcze rozstrzygnięty.

Konserwacja zabytków ruchomych

W 1954 r. wśród obiektów przeznaczonych do konserwacji przeważają rękopisy i grafika. Zabezpieczeniu poddano rękopisy Żeromskiego, Norwida, ryciny Piranesiego, plany i rysunki z Gabinetu Rycin U.W. tzw. „Delineację Hiża” i akwarele Vogla.

Malarstwo reprezentowały dwa portrety z Muzeum Historycznego.

W kamienicy Szlichtingów (Rynek St. Miasta 34)³ spod warstwy przemalówek XVIII i XIX w. wydobyto polichromię z XVII w. Dekoracja malarska obejmuje profilowane belki, przebiegając po nich skośnymi pasami w kolorze czarnym, czerwonym i białym oraz pola kasetonów, gdzie na niebieskim tle 4 czerwone trójkąty stykają się wierzchołkami. Na polu jednego kasetonu pozostawiono dekorację późniejszą ze względu na dydaktyczne (pomieszczenie należy do Muzeum Historycznego).

Znaleziono w kryptach katedry trzy fragmenty stroju ks. Mazowieckich zostały zabezpieczone. Mimo znacznych uszkodzeń wzór tkanin jest czytelny i daje się łatwo zidentyfikować ze wzorem szat książąt z portretu nieznanego malarza (w zbiorach Muz. Historycznego).

Powyższe prace zostały wykonane przez odpowiednie działy PKZ. Strój Adama Parzniewskiego, starosty brodnickiego i dworzanina Anny Wazówny (zm. 1614 r.), również znaleziony w Katedrze, został zabezpieczony staraniem władz kościelnych. Płaszcz, czapka, kaptan, hufiaste spodnie i nawet pończochy zachowały krój i elastyczność materiału. Jedyne kolor uległ rozkładowi. Niezwykle cenny ten

³ Patrz K. Dąbrowski, Konserwacja polichromii warszawskich. „Ochr. Zabytków.”, 1953, nr 2-3, str. 132; K. Dąbrowski i St. Żaryn, Polichromowany strop kasetonowy w kamienicy warszawskiej Rynek St. Miasta 34. „Ochr. Zab.”, 1955, nr 2 str. 116



Ryc. 73 i 74. Madonna z Dzieciątkiem z kościoła M. B. Loretańskiej na Pradze. Stan przed i po konserwacji.

zabytek władze kościelne wypożyczyły do ekspozycji Muz. Historycznemu.

W 1955 r. zakończono konserwację malowideł i sztukaterii w kościele św. Bonifacego na Czerniakowie. Pracę tę prowadzoną systemem gospodarczym wykonali R. Politowski i T. Romanowski. Po dokonaniu zabiegów konserwatorskich umieszczono z powrotem w kościele tryptyk (opłakiwanie Chrystusa) przypisywany warsztatowi Q. Metsisa.

Polichromia gotycka w kamienicy Rynek St. Miasta 20, została ponownie zabezpieczona przez PKZ⁴ przed stałym osypywaniem się. Do pracowni malarskiej PKZ przekazano niezwykle rzadką na terenie Warszawy po zniszczeniach wojennych rzeźbę gotycką z końca

XV w. Jest to Madonna z Dzieciątkiem z kościoła MB. Loretańskiej, pochodząca prawdopodobnie z warsztatu mazowieckiego. W r. b. zakończono prace konserwatorskie, które poza zabezpieczeniem drewna od owadów odśloniły dobrze zachowaną autentyczną polichromię. Pełne wdzięku rysy i subtelna gama kolorów podniosły walory artystyczne tej pięknej rzeźby. Na miejsce metalowej XX w. korony i berła, zbyt ciężkich dla rzeźby dorobiono drewniane w oparciu o studia rzeźb gotyckich⁵ (ryc. 73 i 74). H. Mańkowska-Zawadzka przeprowadziła konserwację obrazu Willmana (Chrystus na Krzyżu) z kościoła paulinów.

St. Komorowski dokonując konserwacji obrazu św. Franciszka (XVII w.) z kościoła Franciszkanów odślonił spod warstwy przemalówek złote tło o bogatym wzorze i fragment ludnego

⁴ Patrz K. Dąbrowski, Konserwacja polichromii warszawskich. „Ochr. Zab.”, 1953, nr 2—3, str. 132; J. Starzyńska, Fragmenty gotyckie na Starym Mieście. „Ochr. Zab.”, 1948, nr 3—4, str. 128.

⁵ Prace finansowane były częściowo przez U. K.

miasta. Podobne odkrycie spodziewane jest przy konserwacji analogicznego obrazu św. Antoniego.

Akcja ochrony obiektów zabytkowych w centralach zbiorów złomu przyniosła do II kwartału 56 r. 121 kg przedmiotów srebrnych i ponad 415 g. przedmiotów złotych, przekazanych Muzeum. Poza bogato reprezentowanymi numizmatami ocalono h. rzadkie i ciekawe srebro warszawskie, polskie, obce i wschodnie.

Wywóz za granicę objął w omawianym okresie ponad 330 spraw i ponad 1000 przedmiotów. Przeważały prace malarskie o niskim poziomie artystycznym, często były to prace amatorskie. Zatrzymano w kraju 26 obiektów zabytkowych. Między innymi XVII w. sztych francuski, 2 portrety — Witkiewicza (Witkacego) oraz cykl portretów rodzinnych od XVIII do XIX w. w tym 2 portrety Al. Kukulara.

W latach 1954—56 dokonano rejestracji 257 przedmiotów zabytkowych, wśród których na uwagę zasługują — szkic A. Gierymskiego do „trumny chłopskiej” i wiele przedmiotów wschodnich (tkaniny, porcelana, rzeźby, broń itp.). Zakończono rejestrację nagrobków i epitafiów w Katedrze, kościele św. Jacka, Paulinów i Sakramentek.

B. Kaczyńska

ODKRYCIA I BADANIA ARCHEOLOGICZNE NA TERENIE MIASTA WARSZAWY W LATACH 1954—56.

C z e r n i a k ó w, ul. Okrężna. W czasie robót kanalizacyjnych przy ulicy Okrężnej, między domami nr 78 i 101 natrafiono na dwa groby kultury łużyckiej, zabezpieczone przez właścicielkę domu nr 78 — ob. Jakucuk. Odkryte groby stanowią dalszy dowód istnienia w tym rejonie dość rozległego cmentarzyska kultury łużyckiej, wyeksplorowanego częściowo badaniami Roela w roku 1935.

T a r g ó w e k, ul. ks. Janusza. Z ramienia CZMiOZ kontynuowano prace archeologiczne na stanowisku odkrytym w roku 1953. Badania wykazały istnienie trzech faz osadniczych na tym stanowisku: I — osada kultury łużyckiej z III—IV okresu epoki brązu, II — cmentarzysko kultury grobów kloszowych, III — zespół dwóch dymarek z wczesnego okresu wpływów rzymskich.

Duża waga odkryć dokonanych w czasie prac ratowniczych na Targówku — polega na stwierdzeniu po raz pierwszy na lewym brzegu Wisły osadnictwa łużyckiego z III okresu epoki brązu oraz na odkryciu najstarszych dymarek na terenie Mazowsza. Z odkryciem tych prymitywnych pieców hutniczych łączy się również rewelacyjne stwierdzenie używania w pierwotnym hutnictwie topnika, ułatwiającego wytapianie żelaza z rudy. Zastosowany w odkrytych piecach topnik zalegał dno dy-

marki 12 centymetrową warstwą przepalonego wapienia.

W i l a n ó w, park pałacowy. W październiku 1955 roku dokonano odkrycia dość rozległego cmentarzyska szkieletowego z XII—XIII wieku. Badania prowadzone wspólnie przez CZMiOZ oraz Katedrę Antropologii Uniwersytetu Warszawskiego doprowadziły do rozkopania 16 grobów, bogato wyposażonych w przedmioty metalowe¹.

G r o c h ó w, ul. Górnicza 24. Na posesji A. S. Zuzankiewiczów został znaleziony w kwietniu 1956 r. jeden grób kultury grobów kloszowych. Można przypuszczać, że mamy tu do czynienia z peryferiami cmentarzyska tej samej kultury, którego jądro zostało przebadane w latach dwudziestych przez Wł. Antoniewicza i Z. Podkowińską. Cmentarzysko wyeksplorowane przez wymienionych badaczy leży w pobliżu ulicy Górniczej.

K o m i s j a B a d a ń D a w n e j W a r s z a w y prowadziła również prace archeologiczne, które miały na celu wyjaśnienie stosunków osadniczych na terenie Starego i Nowego Miasta w Warszawie oraz określenie najstarszych faz osadniczych na terenie późniejszej Warszawy. Badania odbywały się w licznych punktach Starego i Nowego Miasta (ul. Piwna 9 i 33, Szeroki Dunaj 9, rejon kościoła św. Jerzego, kościoła Najświętszej Marii Panny, Koźła 5, Freta 51, Rybaki itd.) Badania doprowadziły do odkrycia średniowiecznej warstwy osadniczej z XIV wieku na Starym Mieście i z przełomu wieków XIV i XV na Nowym Mieście. Poszukiwania osadnictwa przedlokacyjnego na Nowym Mieście dały wynik negatywny. Wykopy zlokalizowane przy walach staromiejskich pozwoliły ustalić ich czas powstania na pocz. wieku XIV. Wyniki prac Komisji B. D. W. zostały opublikowane w licznych artykułach i osobnych wydawnictwach².

A. Kempisty

ODKRYTA DEKORACJA MALARSKA W KRAKOWIE W KAMIENICY PRZY UL. ŚW. MARKA 24.

Odkrycie i konserwacja XVI w. dekoracji malarskiej fasady krakowskiego domu przy ul. św. Marka 24, należącego do Muzeum Historycznego Miasta Krakowa — należy do ciekawych i cennych. Prace prowadzone są przez konserwatorów P.P. Pracownie Konserwacji Za-

¹ Dokładne wyniki badań zostały opublikowane przez T. Piętkę i L. Kunicką, „Wiadomości Archeologiczne”, t. XXIII, z. IV.

² Szkiełce Staromiejskie, Warszawa 1955, A. Świechowska, O najdawniejszej Warszawie w świetle dotychczasowych badań archeologicznych. „Wiadomości Archeologiczne”, t. XXII; Z. Tomaszewski, Mury obronne średniowiecznej Warszawy. „Tygodnik Demokratyczny”, 1954, nr 19, str. 8; Z. Tomaszewski, Badania cegły jako metoda pomocnicza przy datowaniu obiektów archeologicznych. „Zeszyty naukowe Politechniki Warszawskiej”, 1955, nr 11.